

Proza- Sarmanul Dions

"Proza literara a lui Eminescu reprezinta, cercetand-o mai adanc si in toata intinderea ei, expresia unui moment important in dezyoltarea romantismului romanesc, momentul structurarii estetice, al dimensionarii ei spirituale. Eminescu lasa deschise, prin epica sa, cel putin doua drumuri in literatura romana, al prozei fantastice si cel al epicii filosofice, dand el insusi modele in aceasta privinta. Sarmanul Dionis si Avatarii faraonului Tla raman doua prototipuri de literatura, in care se intalnesc si se unifica reprezentarile unui liric vizionar si incertitudinile unei firi meditative, darza in aspiratiile ei de a gasi cu pretul unor dureroase infrangeri, solutii in problemele esentiale ale existentei".

Eugen Simion

Neintrecut liric al literaturii romane, Mihai Eminescu scrie cateva proze romantice, care imбина talentul sau poetic cu cel narativ. intre acestea amintim proza de inspiratie social-istorica, romanul neterminat Geniul pustiu, proza fantastica si filosofica Sarmanul Dionis, proza erotica: Cezara si La aniversara, precum si proza de inspiratie folclorica Fat-Frumos-din-Lacrima.

Dintre ele, Sarmanul Dionis reprezinta proza fantastica, incercand sa imbine implicatiile filosofice ale existentei cu cele romantice, reprezentand o reverie pe marginea unor idei generale.

Intorcandu-se spre casa, Dionis, un tanar orfan, palid, melancolic si sarac, mediteaza asupra teoriei lui Kant, despre subiectivitatea spatiului si a timpului ca forme ale intuitiei umane, facand speculatii in legatura cu relativitatea dimensiunii acestora.

Printr-o transfigurare filosofica si de reverie, Dionis devine calugarul Dan, din Iasi, pe vremea lui Alexandru cel Bun, traind cu cinci sute de ani mai inainte de momentul actiunii. Planul real se dizolva in cel imaginar. Dionis, devenit Dan, este ucenicul maestrului Ruben, figura tipica de invatat medieval.

Dan o iubeste pe Maria, fiica spatarului Tudor Mesteacan, pe care o ia cu sine, calatorind impreuna spre luna, in voluptatea unei indelungi imbratisari. Drumul ar fi fost placut, daca pe Dan nu l-ar fi framantat o taina, pe care trebuia sa o dezlege, aceea a unui triunghi in care se afla ochiul de foc si un proverb arab.

Cand calugarul, care transformase pamantul intr-o marga, pe care o atarnase in salba iubitei, are cutezanta de a presupune ca s-a identificat cu insusi Dumnezeu: "Oare, fara sa stiu, nu sunt eu insusi Dumne..." - se produce o fantastica prabusire cosmica. Dan si Maria sunt proiectati in haos, iar pamantul isi redobandeste dimensiunile initiale. Ca din vis, personajul se trezeste in forma sa reala, redevenind Dionis. Prin perdelele albe de la fereastră casei vecine, zareste chipul blond al copilei care cantase inainte ca el sa adoarma, exclamand: Maria! si se hotaraste sa-i scrie. Cand fata apare la fereastră cu scrisoarea lui in mana, Dionis lesina de emotie si slabiciune si nu

se trezeste decat tarziu, amestecand din nou planul real cu cel fantastic, pentru a constata ca intreaga lui situatie s-a schimbat. Se descoperise ca tanarul sarac si orfan, care fusese pana acum, devenise mostenitorul unei averi, suficiente pentru a-l determina pe tatal fetei sa-l priveasca plin de grija si interes. Legatura fusese facuta cu ajutorul tabloului din camera tanarului, care-l reprezenta pe tatal lui Dionis, cunoscut ca un om foarte bogat.

Trezindu-se, el o descopera pe fata veghind la marginea patului. Scena de dragoste incheie astfel fericit destinul ratacitor si fantastic al lui Dionis, pentru a-i deschide perspectiva implinirii casnice, alaturi de Maria.

Nuvela s-ar fi putut incheia aici, dar autorul simte nevoia unui post-scriptum explicativ, prin care incearca sa strecoare din nou indoiala asupra limitelor abia limpezite dintre realitate si mit. "Nu cumva indaratul vietii e un regizor a carui existenta nu o putem explica? Nu sunt aceiasi actorii, desi piesele sunt altele?"

Iata, deci, cum, dupa motivul viata e vis si dupa acela al umbrei si transfigurarii oamenilor, apare si motivul lumii ca teatru, imprejurare ce fixeaza o data mai mult caracterul de receptare ca spectacol al vietii, situand nuvela lui Mihai Eminescu printre operele in care rasuna atatea ecouri si se intretaie numeroase fire, venind din cele mai indepartate orizonturi culturale.

Pe autor nu-l intereseaza atat faptele, cat autenticitatea evocarii vietii, incarcatura emotiva, poezia traiurilor interioare si zborul eliberat al fanteziei - dovedind prin aceasta ca, desi scria proza, el ramanea acelasi poet romantic.